

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för språk och litteraturer
Nederländska

Corpusonderzoek naar het woord *hoegenaamd*
in het Afrikaans

Andreas Jönsson

Kandidatuppsats
VT2010

Handledare: Albert Oosterhof, Gent
Examinator: Mona Arfs, Göteborg

Corpusonderzoek naar het woord *hoegenaamd* in het Afrikaans

Andreas Jönsson

Samenvatting

In deze bachelorscriptie (geschreven te Gent in het voorjaar 2010) wordt onderzoek gedaan naar het woord *hoegenaamd* in het Afrikaans. Het is een zogenaamd negatief-polaire uitdrukking, dat wil zeggen, een woord dat in negatieve contexten, vragen of omgevingen met vergelijkbare semantische eigenschappen voorkomt. In het Nederlands is het een vrij ongewoon woord dat door de jaren een evolutie heeft doorlopen: van bijwoord met de betekenis 'van welke naam ook', naar versterker van negatie, en ten slotte naar approximator met betekenis 'bijna', 'nagenoeg'. In het Afrikaans is het woord kennelijk heel wat frequenter en heeft het ook andere betekenissen, zoals 'maar enigszins', 'toch eigenlijk', 'überhaupt'. We gaan in een corpus van drie Zuid-Afrikaanse kranten op zoek naar zinnen die *hoegenaamd* bevatten. Er wordt eerst bepaald hoeveel van de voorbeeldzinnen een negatie bevatten, en daarna worden deze geclassificeerd. We tonen de verschillen tussen het Nederlands en het Afrikaans aan. Het blijkt dat *hoegenaamd* vaker zonder negatie in het Afrikaans voorkomt dan in het Nederlands, en dat er ook verschillen zijn in de distributie van triggers bij negatief in vergelijking met positief gebruik.

Inhoudsopgave

1 Inleiding	4
1.1 Over hoegenaamd	4
1.2 Probleemstellingen	4
1.3 Dispositie van de scriptie	5
2 Achtergrond	6
2.1 Negatief-polaire uitdrukkingen	6
2.2 Corpusonderzoek naar negatief-polaire uitdrukkingen in het algemeen	6
2.3 De ontwikkeling van <i>hoegenaamd</i> in het Nederlands	8
2.3.1 Vroege geschiedenis	8
2.3.2 Hedendaags adverbiaal gebruik	10
2.3.3 De betekenisproblematiek	11
2.4 <i>Hoegenaamd</i> in het Afrikaans	12
3 Methode en resultaten	14
3.1 Corpus en werkwijze	14
3.2 Classificatie	14
3.2.1 Negatie	14
3.2.2 Categorieën van gebruik	15
3.2.3 Problemen met de classificatie	16
3.3 Resultaten	17
4 Discussie	19
4.1 Pre- en postnominaal gebruik	19
4.2 Adverbiaal gebruik	19
4.2.1 N-woorden	19
4.2.2 Universele kwantoren	20
4.3 De uitdrukking <i>indien hoegenaamd</i>	20
5 Conclusie	21
5.1 Antwoorden op de vragen	21
5.2 Verder onderzoek	21
6 Referenties	23
6.1 Internetbronnen	23

1 Inleiding

1.1 Over *hoegenamd*

Hoegenamd is in het Nederlands een ongebruikelijk woord dat tot de klasse van de *negatief-polaire uitdrukkingen* hoort. Jack Hoeksema (Universiteit Groningen) heeft deze uitdrukkingen in het algemeen en het woord *hoegenamd* in het bijzonder bestudeerd.

Een negatief-polaire uitdrukking is een lexicaal item die slechts voorkomt in negatieve zinnen, of in vragen en in een aantal omgevingen met vergelijkbare semantische eigenschappen. Een voorbeeld van zo'n woord is *ooit*, die volgens Hoeksema (2007:93) een van de frequentste en oudste negatief-polaire uitdrukkingen in het Nederlands is. Ook *bijster* is negatief-polair, zoals blijkt uit de voorbeelden in Zwarts (1980:35):

Die oefenmeester toont zich niet bijster ontvankelijk.

?Die oefenmeester toont zich vaak bijster ontvankelijk.

In het begin was de betekenis van *hoegenamd* 'van welke naam ook' en het kwam bijna uitsluitend voor in postnominale contexten, dat wil zeggen, na een nomen. Daarna werd het woord geheranalyseerd en begon het voor te komen in prenominale en adverbiale contexten. Qua betekenis gaat het (vooral) bij adverbiaal gebruik over versterking of verzwakking van negatie. Bijvoorbeeld had *hoegenamd niets* eerst de betekenis *absoluut niets*, maar er heeft op een gegeven moment een verschuiving van betekenis plaatsgevonden waarbij de betekenis veranderd is in 'bijna niets' oftewel 'nagenoeg niets'. Deze verschuiving is nog niet precies gedateerd, maar wel is bekend dat hij ergens vroeger dan 1932 heeft plaatsgehad (zie Hoeksema (2004:2).

Door corpusonderzoek heeft Hoeksema ook een opvallend patroon van verandering aangetoond in het gebruik van de uitdrukking en de verschillende typen die daarbij kunnen worden onderscheiden. In het moderne Nederlands wordt in principe *hoegenamd* alleen gebruikt als adverbiale bepaling, wat vroeger niet het geval was. In zijn onderzoek heeft hij ook de contexten waarin *hoegenamd* voorkomt geëvalueerd, dat wil zeggen op welk woord- of woordtype het betrekking heeft.

Het woord komt ook voor in het Afrikaans, waar het frequenter is en een ruimere betekenis heeft: 'maar enigszins', 'toch eigenlijk', enzovoort. Deze scriptie gaat vooral over het gebruik van *hoegenamd* in het Afrikaans.

1.2 Probleemstellingen

In deze scriptie probeer ik de volgende vragen te beantwoorden:

1. Komt *hoegenamd* vaker zonder negatie voor in het Afrikaans dan in het Nederlands?
2. In welke contexten komt *hoegenamd* voor?

Dit wordt uitgevoerd door een relatief groot corpusmateriaal bestaande uit teksten uit drie Zuid-Afrikaanse kranten te onderzoeken. Alle zinnen die *hoegenamd* bevatten worden geselecteerd en daarna geanalyseerd. De analyses worden gemaakt op een gelijksoortige manier als in Hoeksema (2002).

1.3 Dispositie van de scriptie

In hoofdstuk 2, Achtergrond, volgt een behandeling van literatuur over negatief-polaire uitdrukkingen, corpusonderzoek, en het woord *hoegenaamd* zelf.

In hoofdstuk 3, Methode en resultaten, wordt de selectie van corpusmateriaal en de classificatie van de voorbeeldzinnen gepresenteerd.

In hoofdstuk 4, Discussie, wordt een aantal conclusies op basis van de data besproken.

In hoofdstuk 5, Conclusie, eindig ik met de antwoorden op de in paragraaf 1.2 gestelde vragen en suggesties voor verder onderzoek.

2 Achtergrond

2.1 Negatief-polaire uitdrukkingen

Een negatief-polaire uitdrukking is een woord of uitdrukking die in negatieve zinnen voorkomt maar niet in de positieve tegenhangers ervan, of in vragen maar niet in beweringen. In Zwarts (1981:36-37) heeft de auteur het over twee vragen:

- Wat is de precieze begrenzing van de klasse van omgevingen waarin negatief-polaire kan optreden?

Er zijn pogingen gedaan om deze vraag te beantwoorden, op zowel syntactisch als semantisch vlak. Door sommigen wordt het verschijnen van een negatief-polaire uitdrukking in verband gebracht met de aanwezigheid van bepaalde (zogenaamde 'regerende') elementen in de zin. Anderen hebben het over de semantische eigenschappen van de zin. Ze stellen dat negatief-polaire uitdrukkingen alleen tot acceptabele uitkomsten leiden, als de uitdrukkingen zich binnen het bereik van een negatie bevinden. Een probleem met deze laatste invalshoek om een antwoord te geven is het volgende: wanneer kunnen we van 'negatie' spreken? Bekijk de volgende voorbeelden uit Zwarts (1981:36):

De kinderen zullen hoogstens één opstel *hoeven* te schrijven.

?De kinderen zullen minstens één opstel *hoeven* te schrijven.

Het is niet duidelijk waarom er blijkbaar sprake is van negatie in de eerste voorbeeld, maar in het tweede niet. De syntactische benadering heeft er echter ook problemen: waarom kan *hoogstens*, maar niet *minstens*, als een regerend element van *hoeven* optreden? Wat heeft *hoogstens* met duidelijke negatieve woorden (zoals *niet*, *niets*, *nooit*, enzovoort) te maken?

De tweede vraag is de volgende:

- Welke positie krijgt het regerende element ten opzichte van de negatief-polaire uitdrukking?

Het lijkt alsof het regerende element niet dieper mag zijn ingebed dan de negatief-polaire uitdrukking, ook uit Zwarts (1981:37):

Wie een os heeft gekocht zal nooit een vrouw *hoeven* te trouwen.

*Wie nooit een os heeft gekocht zal een vrouw *hoeven* te trouwen.

De syntactische eigenschappen van negatief-polaire uitdrukkingen zijn dus zeer complex en in voor zover ik weet, niet helemaal gekend.

2.2 Corpusonderzoek over negatief-polaire uitdrukkingen in het algemeen

Hoeksema (1998) geeft een samenvatting van mogelijkheden en problemen bij corpusonderzoek over deze uitdrukkingen. Volgens Hoeksema worden vooral indefiniete voornaamwoorden in de meeste literatuur over het onderwerp besproken, zoals *any* in het Engels, terwijl er honderden voorbeelden van negatief-polaire uitdrukkingen zijn, ten minste in het Engels, Nederlands en Frans. Een door Hoeksema (2007) samengesteld lexicon van de Nederlandse negatief-polaire uitdrukkingen telt circa 800 lemmata.

Het ontdekken van nieuwe negatief-polaire uitdrukkingen is één van de dingen waarvoor men corpora kan gebruiken. Het alternatief is om informantenonderzoek uit te voeren, waarin de informanten honderden zinnen moeten beoordelen. Enigszins spottend noemt Hoeksema dat alternatief ‘inhumaan’ (vanwege het grote aantal te beoordelen zinnen), en hij vindt de resultaten van zulk informantenonderzoek moeilijk te interpreteren. Beoordelingen over taal zijn altijd persoonlijk, en worden niet noodzakelijk gedeeld tussen alle moedertaalsprekers van een bepaalde taal. Oosterhof en Coussé (2007:3-5) hebben het over de *I-language*, de interne kennis die elke spreker heeft. Veel linguïsten gaan van hun eigen *I-language* uit als ze taaluitingen beoordelen en uitspraken over de acceptabiliteit doen. In Oosterhof en Coussé (2007:3) wordt het volgende geciteerd uit Borsley en Ingham (2001:1):

Mainstream work is mainly concerned with I-language, the cognitive system underlying the ordinary use of language. Various applied linguistics have suggested that this is unsatisfactory and that texts are a more appropriate object of study. (...) Kress (1993) is under the impression that mainstream linguists believe that all members of a speech community have the same I-language and use it in the same way, but of course no one believes that.

Men moet dus de subjectiviteit van uitspraken over acceptabiliteit onthouden.

Met een corpus kan vrij snel vastgesteld worden of een uitdrukking of woord slechts met, bijvoorbeeld, negatie of in vraagzinnen voorkomt. Er is ook een ander voordeel van de corpusmethode: voor een informant is het (te) gemakkelijk om marginale zinnen gewoon zonder meer af te keuren, maar als je een zin in een corpus ziet, weet je meteen dat iemand die zin heeft geschreven en hij dus aanvaardbaar is voor ten minste één persoon.

Toch moeten we hier even genuanceerd zijn: het feit dat een constructie in een corpus niet voorkomt betekent niet noodzakelijk dat die constructie onacceptabel of ongrammaticaal is, en andersom is het niet zo dat alle zinnen in een corpus grammaticaal of acceptabel voor een meerderheid van sprekers zijn. Dit wordt besproken in Oosterhof en Coussé (2007:5-8), waarin voorbeelden van beide situaties worden gegeven.

1. Hoeksema heeft vastgesteld dat de uitdrukking *het feest gaat door* altijd samen met *niet* voorkomt in een bepaald corpus. Dit is natuurlijk een indicatie dat *het feest gaat door* negatief-polair is, want zulk gedrag is te verwachten van negatief-polaire uitdrukkingen. Het is toch in principe mogelijk dat de uitdrukking in andere contexten ook zou kunnen voorkomen, bijvoorbeeld in conditionele zinnen (zoals *als het feest doorgaat, slaan we een flinke slag*). Uit het corpusonderzoek kunnen we niet concluderen dat *het feest gaat door* in zulke contexten niet voorkomt; daarvoor hebben we informantenonderzoek nodig.
2. Het feit dat alle uitingen in een corpus niet grammaticaal zijn blijkt uit het volgende voorbeeld van het *NRC Handelsblad*:

Een walvis is weerloos en bijna uitgestorven.

Een walvis wordt hier gecombineerd met het soortpredicaat *uitgestorven*, maar soortpredicaten kunnen alleen maar verwijzen naar soorten en niet naar indefiniete enkelvoud, volgens allerlei grammatica's (zie Oosterhof en Coussé (2007:7)).

In Oosterhof en Coussé (2007:9) wordt ook besproken of ongrammaticale zinnen weggelaten zullen worden uit de verzameling van zinnen die men door een corpusonderzoek krijgt. Het blijkt moeilijk om te doen: hoe wordt bepaald dat een zin ongrammaticaal is? Als men gewoon mensen gaat vragen, moet men bepalen welke mensen, en hoeveel van hen. Als men bronnen zoals grammatica's en woordenboeken wilt raadplegen, moet men bepalen welke van die bronnen. Een meer fundamenteel probleem is dat het verwijderen van ongrammaticale zinnen ervoor zou zorgen dat het corpusonderzoek eigenlijk op de intuïties van de onderzoeker zou berusten. Het zou dus subjectief worden; een mengmoes van intuïties en corpusdata. De beste manier, volgens de auteurs, is om

- i) ongrammaticale zinnen gewoon te betrekken in de resultaten en ii) onder ogen te zien dat er geen één-op-één relatie is tussen corpusfrequenties en acceptabiliteit.

Veel negatief-polaire uitdrukkingen lijken ook op non-negatief-polaire uitdrukkingen, en dit zorgt voor problemen als je corpusonderzoek wilt doen. In Hoeksema (1998) wordt een voorbeeld uit het Engels gegeven: bekijk de (zeldzame) negatief-polaire uitdrukking *much cop* ('worth much'). In een corpusonderzoek zou dat gebruik van *cop* natuurlijk moeilijk te traceren zijn, want de andere betekenissen (zoals *politieagent*) komen zo vaak voor. Automatische detectie is niet de moeite waard, volgens Hoeksema, en hij werkt liever met de hand. Een andere mogelijkheid van het gebruik van corpora is om te bestuderen in welke contexten de negatief-polaire uitdrukkingen voorkomen. Hoeksema heeft gevonden dat vergelijkbare termen in verschillende talen vergelijkbare distributies hebben.

2.3 De ontwikkeling van *hoegenaamd* in het Nederlands

2.3.1 Vroege geschiedenis

De geschiedenis van *hoegenaamd* wordt in Hoeksema (2002:5-10) grondig geschetst. Het woord heeft zich ontwikkeld uit een beknopte bijzin met de betekenis 'van welke naam ook', 'onverschillig wat of welk' (Van Dale¹), bijna uitsluitend gebruikt in juridische en notariële teksten. Een hedendaags voorbeeld van dit gebruik komt uit een contract van het bedrijf U-Online:

De Afnemer verklaart hierbij uitdrukkelijk dat U-Online geen enkele aansprakelijkheid voor haar handelen op het internet draagt, waaronder begrepen claims, schades, gevolgschade, onrechtmatig handelen, wetsovertredingen, hoe ook genaamd.

De betekenis ervan is dus "U-Online is niet verantwoordelijk voor enige vorm van schade veroorzaakt door het handelen op het internet". Er zijn veel andere bijzinnen van hetzelfde type, zoals *hoe interessant verder ook*, *hoe waardevol ook*, *hoe nuttig ook voor verdere studie*, enzovoort. Beknopte bijzinnen met *genaamd* of *genoemd* zijn typerend voor juridische teksten, en komt weinig voor in andere types van teksten.

Volgens het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* is de oudste vindplaats van *hoegenaamd* de roman *Willem Levend* van Wolff en Deken (1784-1785), maar Hoeksema heeft voorbeelden gevonden uit de vroege achttiende eeuw, althans voorbeelden van de apart geschreven vorm *hoe*

¹ Van Dale Groot Woordenboek der Nederlandse Taal (2005)

genaamd. Volgens Hoeksema moet je deze vorm als een volwaardig voorbeeld van *hoegenaamd* zien, zoals je ook geen verschil maakt tussen *om dat* en *omdat*. Deze oudste voorbeelden zijn van hetzelfde “parenthetische” karakter als de bijzin die we net hebben besproken (bijvoorbeeld zijn ze vaak afgescheiden met komma's). Het vroegste voorbeeld dat hij kent komt uit *De Hollandsche Spectator* van Justus van Effen (1733):

Toen hy begon te zien, was het hem onmogelijk te oordelen van eenige tusschenwydtens, want hy waande, dat alle voorwerpen, hoe genaamd, zyne oogen raakten, gelyk (dus uitte hy zich) het geen hy voelde zijn vel deedt. (Justus van Effen, *De Hollandsche Spektator*, 1733).

Het eerste aaneengeschreven voorbeeld komt uit 1762:

Alle Jongens, die ten dienste van het Godshuijs in eenig werk, als meede tot het aflaaften van Turf werden gebruikt, zullen hun gewillig aan de orders der Meesters en Suppoosten moeten onderwerpen, en naa gedaane Werk zig weeder ter School begeeven, zonder daar voor eenig douceur (Extraatje in geld, fooi, geschenk) of iets hoegenaamt (sic), te Vorderen; hebende Regenten, het geeven der Zoogenaamde Vosjes, aan wie het zij, wel expresselijk aan de Keukenvaader verboden. (Art. 8 van het Reglement en Notul-boek van het Burgerweeshuis te Amsterdam, 1762)

Om onbekende redenen wordt *hoegenaamd* daarna gebruikt als adverbiale versterker van negatie, ter linkerzijde van woorden zoals *niet*, *geen*, *niemand*, enzovoort. Er bestaat ook een ouder, postnominale gebruik, maar dat is zeldzaam.

De menschen hadden hoegenaamt (sic) niets te drinken en niets anders als brood te eeten. (Carel de Vos van Steenwijk, *Een grand tour naar de nieuwe republiek*, *Journal van een reis door Amerika*, 1783-1794, *Verloren*, Hilversum, 1999, p. 129)

Ik heb hier hoegenaamd geene boeken, en geen geld om mij iets te bezorgen (De briefwisseling van Mr. Willem Bilderdijk, 1795 – 1797, p. 124)

Er zijn ook voorbeelden van prenominaal gebruik waarin *hoegenaamd* voor een onbepaald voornaamwoord staat:

Ik heb de aforismen gelezen, alle 4444, en er tot mijn verbijstering niet één gevonden die me hoegenaamd iets zei. (Alfred Kossmann, *Het Vrije Volk*, 1974-01-19)

Heeft hij ze hoegenaamd iets beloofd? (Colleen McCullough, *Dr Kroon van gras* (vertaling 1992), p. 732)

Uit Hoeksema's corpusonderzoek blijkt dat in het moderne Nederlands, het postnominale en prenominaal gebruik van *hoegenaamd* bijna uitgestorven is. In tabel 1 kunnen we zien dat het postnominale gebruik steeds dalend is door de jaren, en het adverbiaal gebruik steeds stijgend. Het prenominaal gebruik wordt hier gesorteerd onder de categorie 'Overig'.

Tabel 1. Diachrone corpusgegevens over het gebruik van *hoegenaamd* uit Hoeksema (2002:10)

Periode	Postnominaal	Adverbiaal	Overig	Aantal voorbeelden
1730 – 1800	90%	10%	-	58
1800 – 1850	69%	30%	1%	154
1850 – 1900	54%	45%	1%	194
1900 – 1950	31%	67%	1%	180
1950 - 1990	9%	89%	3%	235
1990 - 2002	0,5%	97%	3%	233

2.3.2 Hedendaags adverbiaal gebruik

Hoegenaamd wordt sinds het einde van de 18de eeuw vooral als versterker van negatie gebruikt. In de jaren 1940 en 1950 werd er opgemerkt dat de betekenis van *hoegenaamd* veranderd is, van versterker van negatie, naar approximator met als betekenis 'vrijwel', 'nagenoeg'. Dit werd gesignaleerd door twee docenten Nederlands, met een periode van tien jaar ertussen en zonder dat ze elkaar kenden. In *De Nieuwe Taalgids* publiceerde prof. G. Stuiveling in 1942 een korte notitie over deze verschuiving, en een zekere C. Kostelijk schreef er ook een notitie over in 1954, die hier geciteerd wordt:

Hoegenaamd niet

Een collega Engels gaf onlangs een vertaling waarin voorkwam: not in the least. Verschillende leerlingen vertaalden dit door: hoegenaamd niet. Hij rekende dit fout, want voor hem betekent hoegenaamd niet: een klein beetje. (Hij is hoegenaamd niet verlegen = hij is een klein beetje verlegen.

Bij het naslaan in de Van Dale vindt hij echter: hoegenaamd niet = in het geheel niet, geenszins.

Bij enige enquêtes in verschillende klassen vond ik steeds dat voor een kleine meerderheid hoegenaamd niet = een klein beetje. Toen ik dit de Redactie W.N.T. Meedeelde, schreef Dr. N. Bakker mij terug, dat ook zij bij een rondvraag in de Universiteitsbibliotheek de meningen verdeeld vond, en dat ook hier voor de meerderheid hoegenaamd niet betekent: zo goed als niet.

Alle Nederlandse woordenboeken zijn dus wat deze uitdrukking betreft op dit ogenblik onvolledig en geven een betekenis, die waarschijnlijk een minderheid er aan hecht.

De notities van Stuiveling en Kostelijk worden geciteerd in Hoeksema (2002:13-15). Ze noteerden allebei dat de meeste van hun leerlingen de originele, versterkende betekenis van *hoegenaamd* niet kenden, maar wel de nieuwe approximatorbetekenis.

In Hoeksema (2002:16) wordt ook corpusonderzoek gedaan naar de vraag in welke adverbiale contexten *hoegenaamd* voorkomt. De auteur noteert vooral negatieve contexten, maar ook enkele voorbeelden waarin *hoegenaamd* met bijvoorbeeld een werkwoord wordt gecombineerd zonder dat er een ontkenning aanwezig is:

Administratieve wachttijden verdwijnen hoegenaamd door de elektronische communicatie. (Computable, 1999-02-19)

Zie tabel 2 voor alle hier relevante data van Hoeksema. Omdat er zo weinig voorbeelden van de periode 1990 - 2002 (de periode van mijn onderzoek over het Afrikaans) zijn, worden de data voor de samengestelde periode 1950 - 2002 hier ook gepresenteerd.

Tabel 2. Adverbiaal gebruik van *hoegenaamd* in het Nederlands

	1950 - 1990	1990 - 2002	1950 - 2002
Geen	66 (32%)	89 (38%)	155 (35%)
N-woord ²	68 (33%)	87 (37%)	155 (35%)
Niet	73 (35%)	35 (15%)	108 (24%)
Zonder	0 (0%)	7 (3%)	7 (2%)
Adjectief/werkwoord	2 (1%)	12 (5%)	14 (3%)
Universele kwantor ³	0 (0%)	4 (2%)	4 (1%)
Totaal	209	234	443

We zien dat er weinig verandering is in de distributie van modificeerders tussen de periodes 1950 -1990 en 1990 - 2002. Hoeksema verklaart dat door het feit dat veel Nederlanders en Vlamingen (ook rond 1950) slechts een passieve kennis van *hoegenaamd* hadden, en dat ze tegenwoordig het woord zelden of nooit gebruiken.

Wat niet blijkt uit de tabel, maar wel uit de tekst in Hoeksema (2002:16), is dat *hoegenaamd* tot de jaren tachtig bijna uitsluitend werd gebruikt in strikt negatieve zinnen (dus met *niet*, *geen*, enzovoort). De combinaties met werkwoorden en dergelijke zijn dus heel recent. Hoeksema vindt de combinatie *hoegenaamd zonder* een beetje opmerkelijk, en hij vermoedt dat het over de approximatieve betekenis gaat (maar om er bewijzen voor te krijgen moet informantenonderzoek gedaan worden).

Hoeksema merkt ook op dat er geen stigma rust op deze nieuwe gebruiksmogelijkheden van *hoegenaamd*: zelfs in uitspraken van de Hoge Raad van Nederland komt het voor:

Volgens de toelichting op het middel is van algemene bekenheid (sic) dat hoegenaamd ieder risico door een verzekering kan worden gedekt.

2.3.3 De betekenisproblematiek

Zoals al werd opgemerkt in de vorige sectie heeft zich een verschuiving van betekenis voorgedaan bij *hoegenaamd*, van negatieve versterker naar approximator. Stel nu dat je corpusonderzoek wilt doen naar de betekenis van *hoegenaamd*. Het is in de meeste gevallen niet mogelijk om de versterkende en de approximatieve betekenis van elkaar te onderscheiden. Beide

² ontkennende woorden beginnen vaak met een n

³ bij voorbeeld de kwantitatieve bijwoorden ‘al’ en ‘alles’

lezingen zijn meestal mogelijk. Zelfs Stuiveling had er problemen mee, al in 1942, toen hij dit mooie voorbeeld van Cyriel Buysse weergaf:

[het riviertje] is als een aangename maar wel zeer haastige reiziger, die hoegenaamd geen tijd heeft zich daar op te houden

Stuiveling dacht dat het hier over de approximatieve betekenis ging, maar Hoeksema (2003) is er niet van overtuigd is. Een gedeeltelijke oplossing voor dit probleem wordt in hetzelfde artikel aangegeven. De auteur was van mening dat het onmogelijk was om de betekenissen na te gaan in een corpus, maar denkt nu dat het in principe mogelijk is. In plaats van alleen *hoegenaamd* te beschouwen, bekijk een andere constructie: *geen of ... geen*. Het lijkt voorbehouden te zijn voor approximatieve bijwoorden. Zo is bijvoorbeeld de zin

Er waren geen of bijna geen docenten op het feestje.

mogelijk, terwijl

*Er waren geen of absoluut geen docenten op het feestje.

onacceptabel is. Als je de betekenisverschuiving van *hoegenaamd* precies zou willen dateren, kan je dus in principe in een corpus op zoek gaan naar voorbeelden van *geen of hoegenaamd geen*. Hoeksema heeft een voorbeeld gevonden uit 1932:

Dikwijls komt het voor, dat bij zwakken wind de molens in den omtrek geen of hoegenaamd geen water verplaatsen.

Dus heeft de betekenisverschuiving plaatsgevonden minstens tien jaar vóór de notitie van Stuiveling verscheen. Met een groter corpus zou het in principe mogelijk zijn om een meer precieze datering te geven, maar een probleem daarmee is het feit dat *hoegenaamd* een zeldzaam woord in het Nederlands is en de uitdrukking *geen of hoegenaamd geen* nóg zeldzamer is. Hoeksema schat dat er bij ongeveer duizend voorkomens van *hoegenaamd*, slechts één voorkomen van *geen of hoegenaamd geen* zal zijn. (Dat blijkt trouwens ook te gelden voor andere woorden die de plaats van *hoegenaamd* kunnen innemen; Hoeksema is tot dezelfde conclusie gekomen voor de woorden *bijna*, *vrijwel* en *haast*). Hoe dan ook is daarmee een groot corpus van oudere teksten een vereiste voor zo'n onderzoek.

2.4 *Hoegenaamd* in het Afrikaans

In hoofdstuk 15 van Ponelis (1991:367), over negatie, wordt er gezegd dat een negatieve zin wordt gekenmerkt door het optreden van ontkeningsvormen zoals *nie*, die op zijn beurt in verband staan met zogenaamde *NEG-geassocieerde vorme* die niet in positieve zinnen kunnen optreden. Voorbeelden van dergelijke vormen zijn *ooit* en *veel*.

*Almal bied ooit aan.

Hoegenaamd wordt vermeld als een vorm die met versterking en verzwakking heeft te maken, dus in het Afrikaans is *hoegenaamd* ook een negatief-polaire uitdrukking en kan dezelfde betekenissen dragen als in het Nederlands.

Daar is hoegenaamd niks mee verkeerd nie.

*Daar is hoegenaamd iets mee verkeerd.

In de appendix van Hoeksema (2002:18-19) is er een opmerking over het feit dat veel webpagina's die het woord *hoegenaamd* bevatten Zuid-Afrikaans zijn. In het Nederlands- en Belgisch-Nederlands wordt *hoegenaamd* beschreven als een 'boekentaalwoord', maar het schijnt, volgens de auteur, frequenter te zijn in het Afrikaans. De gebruiksmogelijkheden in die taal worden ook beschreven als een stuk 'royaler' en er worden een aantal voorbeelden van die ruimere gebruiksmogelijkheden gegeven, zoals de volgende (die Hoeksema uit het web heeft gehaald):

Geen aanvaardbare redes vir of verduideliking van hierdie stap is gegee nie, en dit geskied sonder enige oorleg hoegenaamd met Afrikaanse belangegroep.

Hy raak toe sommer ok in 'n tegniese gesprek met De Villiers betrokke oor hoekom Liverpool hoegenaamd nie kan vergelyk met Manchester United Nie.

Het is niet duidelijk waarom het laatste voorbeeld werd gekozen om een verschil tussen het Nederlands en het Afrikaans aan te tonen. Een constructie zoals *waarom Liverpool hoegenaamd niet met Manchester United vergeleken kan worden* lijkt ook acceptabel in het Nederlands.

In het *Woordeboek van die Afrikaanse taal* van Schoonees (1961) staat het volgende over *hoegenaamd*:

I b.n. Van watter naam of aard ook, onverskillig watter.

II bw. **1.** (meestal met ontkenning) In watter mate ook, in watter opsig, heeltemaal, volstrek **2.** Maar enigsins, in enige opsig; i/d minste, ten minste; inderdaad; eintlik wel, tog eintlik.

We kunnen dus zien dat de betekenis van *hoegenaamd* in het Afrikaans inderdaad een beetje ruimer is dan in het Nederlands. De betekenissen die in het Nederlands mogelijk zijn aldus de Van Dale ('onverschillig wat of welk' en als negatieve versterker en approximator) zijn er, maar ook andere betekenissen. Volgens Hoeksema lijkt het gebruik van *hoegenaamd* met betekenis 'maar enigszins' op het Engels 'at all'. Dit komt ook voor in het Nederlands, maar vrij margineel:

Ik mis de noodige kalmte om hoegenaamd iets te verrichten.

De tweede betekenis in het citaat boven, 'eigenlijk', lijkt wel op het Duitse (en ook Nederlandse) *überhaupt*.

3 Methode en resultaten

3.1 Corpus en werkwijze

Voor dit onderzoek beschikte ik over een corpus Afrikaans met materiaal uit drie Zuid-Afrikaanse kranten: *Die Burger*, *Beeld* en *Volksblad*. Dit corpus werd door Gilles-Maurice De Schryver van de vakgroep Afrikaanse Talen en Culturen aan de Universiteit Gent verzameld. Het materiaal is afkomstig uit de periode tussen 1989 en 2003 en bevat in totaal 170 miljoen woorden. Het grootste gedeelte van het corpus, dat met materiaal van *Die Burger*, moest beperkt worden tot twee jaargangen om het aantal voorkomens binnen de perken te houden. De kranten zijn geografisch verspreid:

- *Beeld* wordt gepubliceerd in het noordoosten van Zuid-Afrika,
- *Volksblad* in de Vrijstaat en de Noord-Kaap, en
- *Die Burger* heeft zijn redactie in Kaapstad.

De jaargangen zijn ook compatibel met de Nederlandse data uit Hoeksema (2002) gegeven in tabel 1 en 2, hetgeen vergelijking mogelijk maakt.

Met een computerprogramma, WordSmith Tools Concord, werd er gezocht naar zinnen die het woord *hoegenaamd* bevatten. Na het weglaten van duplicaten bleven er in totaal 826 zinnen over. In tabel 3 worden de relevante gegevens samengevat. Daarna werden alle voorbeeldzinnen geclassificeerd (zie paragraaf 3.2) en in een databank gezeten. Een eigenhandig geschreven programma heeft daarna de gezochte percentages uitgerekend.

Tabel 3. Samenvatting van gegevens over het corpus.

Krant	Jaargangen	Grootte (miljoen woorden)	Aantal voorbeelden
<i>Die Burger</i>	1998, 2003	39,6	506
<i>Beeld</i>	1989, 1990	10,6	219
<i>Volksblad</i>	1997, 1998	6,5	101
Totaal		56,7	826

3.2 Classificatie

3.2.1 Negatie

In eerste instantie heb ik bij elke concordantie genoteerd of er sprake is van negatie in de zin waarin *hoegenaamd* optreedt, dat wil zeggen, of er ontkenningvormen zoals *nie*, *niemand*, *zonder*, enzovoort aanwezig zijn in de zin. Het is soms moeilijk te oordelen of een zin 'negatief' of 'positief' is, want ontkenningvormen hebben ook andere semantische functies. Dit blijkt uit de volgende voorbeelden van Ponelis (1991:367):

- Het jou ouboet sy intekening beëindig?
- Het jou ouboet nie sy intekening beëindig nie?

In de tweede zin toont *nie* eigenlijk verbazing (veeleer dan ontkenning) aan. Ontkenning komt ook vaak voor in uitroepen, zoals het volgende voorbeeld (ook uit Ponelis (1991:368)), waarvan de betekenis natuurlijk 'het is prachtig' is, en niet 'het is niet prachtig':

Is dit nie pragtig nie!

In mijn werk heb ik geen poging gedaan om een interpretatie van de zin te maken, maar alleen maar genoteerd of er ontkenkende woorden aanwezig zijn.

3.2.2 Kategorieën van gebruik

De voorbeelden werden ook geïnclassificeer volgens een skema geïnspireer deur die klassifikaie van het gebruik van *hoegenaamd* in het Nederlands uit Hoeksema (2002:16). De voorbeelden zijn onderverdeel in vier kategorieën, waarvan één van die groepe ook onderkategorieën heeft. Het skema van Hoeksema is ehter niet volledi geseht voor onderzoek naar het Afrikaans, en daarom moesten er een paar dinge toegevoegd en verwijderd worden. Dat betref die kategorie *adverbiaal* waarin andere modifierende elemente in het Afrikaans dan in het Nederlands beshouwd moeten worden. Die andere kategorieën zijn dezelde als in het artikel van Hoeksema. Die kategorieën die ik heb gebruik, zijn die volgende:

- **Postnominaal.** Bij postnominaal gebruik slaat *hoegenaamd* terug op een voornaamwoord of zelfstandig naamwoord, dat direct vóór *hoegenaamd* staat. Ik noteerde daarbij ook of die konteks al of niet negatief was. Voorbeelden van dit soort gebruik zijn:

Die berigte oor blankes se aandeel in die onrus in die land, sonder enige grond hoegenaamd, bewys in watter mate die Zimbabwiese regering die nuus manipuleer. (*Volksblad* 1998-06-10)

Hy kla in die briewe dat daar in die meeste gevalle “geen kommunikaie hoegenaamd” bestaan tussen die bestuur van staatshospitale en die provinsiale departement nie. (*Die Burger* 1998-02-17)

- **Prenominaal.** Hier slaat *hoegenaamd* ook terug op een voornaamwoord of zelfstandig naamwoord, maar die rest van die naamwoordelike konstituente staat hier direk ná *hoegenaamd*. Het kan daarbij zo zijn dat er een lidwoord tussen *hoegenaamd* en het naamwoord staat, wat het voorbeeld hieronder (dat ik dus als prenominaal heb geteld) laat zien.

Word daar hoegenaamd standarde gestel vir hoenders en eiers? (*Beeld* 1989-09-30)

Maar almal het soos een man gesê dit is bog om te beweer dat politiek hoegenaamd ‘n rol in dié regse gemeenskap gespeel het. (*Beeld* 1990-07-16)

Maar waarom dan hoegenaamd dié teatervorm aanpak? (*Die Burger* 2003-08-28)

- **Adverbiaal.** In deze kategorie word *hoegenaamd* gebruik als adverbiale bepaling ter linkerzijde van een modifieerder. Die modifierende elemente die ik onderscheid zijn: negatievormen (*nie*, *geen*, *sonder*, en andere n-woorden), adjektiewe, werkwoorde en voorzetsels. Er zijn een vijftal voorbeelden waarbij *hoegenaamd* gevolg word deur een voornaamwoordelike bijwoord zoals *daarom* en *daarop* en die voorbeelden heb ik gesorteer onder die rubriek *voorzetsel*.

De voorbeelden hieronder tonen respectievelijk het gebruik van *hoegenaamd* bij *nie*, *geen*, *sonder*, *niks* (een n-woord), een adjectief, een werkwoord, en een voorzetsel aan.

Afrikaners met volkstrots as bousteen vir nasiebou, weet lankal reeds dat taal hoegenaamd nie die enigste bindingsfaktor is waarvolgens volksvorming plaasvind nie. (*Volksblad* 1998-07-11)

Ek het hoegenaamd geen simpatie nie met P.W. Botha, die tandelose krokodil, wat sy vinger vir die res van die land swaai soos hy in sy dae as minister van verdediging en president van die ou regime gedoen het. (*Die Burger* 1998-01-19)

Nie dat die aanbieding hoegenaamd sonder meriete was nie. (*Beeld* 1990-07-17)

Nie minder nie as 23 ministers uit 93 in die noorde van Indië sê prontuit hulle doen hoegenaamd niks. (*Die Burger* 1998-09-25)

Is dit hoegenaamd moontlik? (*Beeld* 1990-05-10)

Hy het minister geword omdat hy die enigste een met struggle-getuigskrifte was wat enige soort boerdery-ondervinding hoegenaamd gehad het. (*Volksblad* 1998-09-10)

Soms wonder ek of ons hoegenaamd in dieselfde bedryf is. (*Die Burger* 1998-09-25)

• **Conjunctie.** In deze categorie zitten alleen maar voorbeelden waarin *hoegenaamd* samen met *indien* wordt gebruikt zoals in de volgende zin:

Hy analyseer dit skaars, indien hoegenaamd, en laat jou dikwels in die lug hang wat die telling betref. (*Die Burger* 1998-08-08)

Dit is egter onwaarskynlik dat dit dramaties, indien hoegenaamd, sal afwyk van sy huidige vorm. (*Die Burger* 1998-06-05)

3.2.3 Problemen met de classificatie

De eerste type van classificatie (“komt er een negatie voor in de zin?”) is niet zozeer problematisch, want hij is vrij concreet en ik heb in dit onderzoek de semantische interpretatie buiten beschouwing gelaten. Het is soms veel lastiger geweest om te bepalen bij welke categorie (pre- of postnominaal, adverbiaal, of conjunctie) een gebruik van *hoegenaamd* hoort. Omdat men het de auteurs van de voorbeeldzinnen natuurlijk niet gewoon kan vragen – we hebben immers te maken met meer dan achthonderd voorbeelden – moet ik zelf een keuze maken, en misschien zijn er degenen die daarmee niet akkoord gaan bij elke van die keuzes. Dit slaat terug op de discussie in paragraaf 2.2 over *I-language*, wat persoonlijk is voor iedereen en niet altijd noodzakelijk overeenkomt voor alle mensen. Bijvoorbeeld, in mijn lezing van de volgende zin slaat *hoegenaamd* terug op *enigiemand* (en het is dus een postnominaal voorbeeld):

Ry enigiemand hoegenaamd nog trein? (*Beeld* 1989-09-23)

Hoegenaamd zou hier op zinsvlak kunnen werken, zodat een classificatie in pre- of postnominaal eigenlijk niet waardevol is. Hoeksema (1996) heeft het over dezelfde problematiek, maar hij is blijikbaar voorbeelden tegengekomen die op eerste aanblik fout lijken:

In yet other cases, we find examples which seem to contradict our own intuitions, until we realize that the sentence has a pronunciation, a prosodic contour which suddenly makes it quite acceptable.

Een andere zin die problemen leverde, is de volgende:

Jy vra jouself dan af: waarom sal 'n kind hoegenaamd 'n poging wil aanwend om te leer? (*Die Burger* 1998-04-06)

Waarop slaat *hoegenaamd* hier terug? Het is best mogelijk dat we met een postnominaal gebruik hebben te maken, maar volgens mijn taalintuïtie vormt *hoegenaamd* hier een constituent met *poging*, en is het dus een voorbeeld van prenominaal gebruik. Dat (het gebruiken van intuïtie) is de wijze waarop ik andere problematische zinnen ook heb aangepakt. Dit is helaas een systemisch probleem met corpusonderzoek in het algemeen.

3.3 Resultaten

De classificatie van de voorbeeldzinnen uit het corpus wordt hier in een paar tabellen samengevat.

In totaal kwamen 540 (65%) van de voorbeelden voor in negatieve contexten. Een fijnmaziger opdeling vind je in tabel 4, waar aangegeven wordt hoeveel van de voorbeelden in elke categorie in negatieve contexten voorkwamen. De percentages geven aan hoeveel van de voorbeelden binnen elke categorie negatief zijn. Bijvoorbeeld kwamen dus 74% van alle postnominale voorbeelden voor in negatieve contexten.

In tabel 5 wordt de distributie van pre- en postnominale, adverbiale en conjunctieve voorbeelden weergegeven. Ten slotte wordt de distributie van modificerende elementen die ik noteerde bij adverbiaal gebruik weergegeven in tabel 6.

Tabel 4. Aantal voorbeelden die in negatieve contexten voorkwamen in het corpus Afrikaans

Postnominaal	Adverbiaal	Prenominaal	Conjunctie	Totaal
35 (74%)	500 (74%)	5 (5%)	0 (0%)	540 (65%)

Tabel 5. Algemene distributie van het gebruik van *hoegenaamd* in het corpus Afrikaans

Postnominaal	Adverbiaal	Prenominaal	Conjunctie	Totaal
47 (6%)	672 (81%)	101 (12%)	6 (1%)	826 (100%)

Tabel 6. Adverbiaal gebruik van *hoegenaamd* in het corpus Afrikaans

Modificeerder	Aantal voorbeelden	%
Nie	359	53
Geen	111	17
N-woord	29	4
Sonder	1	0
Voorzetsel	68	10
Werkwoord	62	9
Adjectief	42	6
Totaal	673	

4 Discussie

4.1 Pre- en postnominaal gebruik

In tabel 1 kunnen we zien dat deze gebruikstypen bijna uitgestorven zijn in het moderne Nederlands. Toch is het blijkbaar heel frequent in het Afrikaans - in totaal 18% van de voorbeelden zijn pre- of postnominaal. We moeten teruggaan naar de periode 1950 - 1990 om gelijkwaardige percentages te krijgen in het Nederlands. In Hoeksema (2007:55) wordt vermeld dat 80% van de contexten bij postnominaal gebruik negatief zijn; voor het Afrikaans is dat percentage 74%.

4.2 Adverbiaal gebruik

Bij adverbiaal gebruik kunnen we drie soorten verschillen tussen het Nederlands en het Afrikaans onderscheiden:

1. De totale frequentie van negatieve contexten is minder in het Afrikaans dan in het Nederlands: 74% en 93%, respectievelijk (zie 4.2.1).
2. De distributie van modificeerders binnen de voorbeelden met negatieve contexten zijn anders (zie 4.2.2).
3. Er zijn andere modificeerders bij non-negatief gebruik (zie 4.2.3).

4.2.1 N-woorden

Tijdens het classificeren werd er opgemerkt dat alle voorbeelden van type 'n-woord' eigenlijk voorbeelden van *hoegenaamd niks* waren, behalve een:

Om beskuldigings rond te gooi gaan hoegenaamd niemand baat nie. (*Die Burger* 1998-04-24)

Op grond van de voorbeelden werd een hypothese gesteld dat deze twee n-woorden de enige zijn die gecombineerd kunnen worden met *hoegenaamd*, maar als al werd opgemerkt in het artikel van Oosterhof en Coussé (2007) en in de discussie erover in paragraaf 2.2 in deze scriptie, kunnen we niet aannemen dat de afwezigheid van een bepaalde constructie in een corpus betekent dat die constructie onacceptabel of ongrammaticaal is. Google leverde een klein aantal Afrikaanse voorbeelden van *hoegenaamd nêrens/nerens* en *hoegenaamd nooit* op:

[Jy] vertel van die skewe beeld wat die media oor Islam uitdra en nou kom vertel jy dat ware Islam hoegenaamd nêrens bestaan nie behalwe in 'n boek en 'n geloofsbelydenis. (Internetbron Kletskerk 1)

Dis jammer dat jy allerande ander assosiatiewe betekenis daarin lees wat ek hoegenaamd nooit in gedagte gehad het nie. (Internetbron Kletskerk 2)

Ook in het *Kernwoordeboek* van Odendal (2000:213) is er een voorbeeld van *hoegenaamd nooit* gegeven onder het lemma van *hoegenaamd*:

Ek wil hoegenaamd nooit weer met hom praat nie. (Odendal 2000:213)

We moeten dus de hypothese dat geen andere n-woorden dan *niks* en *niemand* met *hoegenaamd* kunnen worden gecombineerd verwerpen, maar er blijkt toch een zeer groot overwicht van

hoegenaamd niks te zijn binnen de groep van *hoegenaamd* plus een n-woord: op Google (in mei 2010) zijn er circa 1700 voorbeelden van *hoegenaamd niks* maar slechts een veertigtal Zuid-Afrikaanse voorbeelden van *hoegenaamd* plus een ander n-woord.

4.2.2 Universele kwantoren

Hoegenaamd plus een universele kwantor (zoals *al* of *alles*) komt helemaal niet voor in het corpus Afrikaans, en volgens Hoeksema (2002:16) is het een zeer nieuw verschijnsel in het Nederlands. Daarom zou men kunnen denken dat dit gebruik zich niet heeft ontwikkeld in het Afrikaans en alleen in het Nederlands voorkomt, maar op het internet lijken er Afrikaanse voorbeelden te zijn van *hoegenaamd* en een universele kwantor. Omdat ik geen voorbeeld van *hoegenaamd alles* heb kunnen vinden (alleen maar voorbeelden van *hoegenaamd al*) kan ik geen definitieve conclusies trekken: misschien gaat het bij deze voorbeelden over iets zoals *hoegenaamd reeds*. Het is bijvoorbeeld duidelijk dat dat het geval is in de volgende zin:

Hoeveel van ons het hoegenaamd al gehoor van hierdie sewe mans en hul prestasies? (Hagee 2006:4)

In de volgende voorbeelden lijkt *al* echter te functioneren als een universele kwantor:

Kán 'n nugter denkende mens hoegenaamd al die skeppende werk wat in 1995 in Suid-Afrika verskyn het, in een pot gooi en dan met mekaar vergelyk? (*Die Burger* 1997-03-5)

Sonder om aanspraak te maak om hoegenaamd al die antwoorde te hê oor die aangeleentheid, ... (Internetbron Outdoorpages)

4.3 De uitdrukking *indien hoegenaamd*

Opmerkelijk is ook de frase *indien hoegenaamd*. In het Nederlands zijn er constructies die erop lijken, zoals *indien mogelijk* en *indien nodig*, met betekenissen 'als het mogelijk...' en 'als het nodig...'.

Twee weken vakantie moeten, indien mogelijk, zo worden vastgelegd dat globale aan de productie bestede tijd maximaal wordt gevrijwaard. (*De Standaard* 2010-01-21)

De uitdrukking *indien hoegenaamd* schijnt voorbehouden te zijn voor het Afrikaans. Hij komt helemaal niet voor in het krantengedeelte van het CONDIV-corpus of op enige Nederlandstalige webpagina geïndexeerd door Google (in mei 2010). De oorzaak hiervan is natuurlijk dat *hoegenaamd* in het moderne Nederlands bijna uitsluitend als versterker of verzwakker van negatie wordt gebruikt, zodat *indien hoegenaamd* geen plausibel uitdrukking met een duidelijk betekenis in het Nederlands zou kunnen zijn. In het Afrikaans, waar een van de mogelijke betekenissen van *hoegenaamd* 'überhaupt' is, is *indien hoegenaamd* wel mogelijk en krijgt het een duidelijke betekenis: 'als het überhaupt...'.

5 Conclusie

5.1 Antwoorden op de vragen

In de voorafgaande hoofdstukken heb ik uitgelegd wat voor een woord *hoegenaamd* is, wat de betekenisverschillen zijn in het Nederlands en het Afrikaans, en ik heb ook de data van het corpusonderzoek gepresenteerd. We gaan nu terug naar de twee vragen die gesteld werden in hoofdstuk 1.2:

1. Komt *hoegenaamd* vaker zonder negatie voor in het Afrikaans dan in het Nederlands?
2. In welke contexten komt *hoegenaamd* voor?

Op vraag één luidt het antwoord duidelijk: ja (zie tabel 7). Hoeksema presenteert zijn data niet op een voldoende fijnmazige wijze om een vergelijking te kunnen maken op het vlak van alle voorbeeldzinnen, dat wil zeggen, in het corpus Afrikaans kwamen 65% van alle voorbeelden in negatieve contexten voor maar datzelfde cijfer kan uit het werk van Hoeksema niet eenduidig afgeleid worden voor het Nederlands. Hij geeft de percentage voor de prenominaal voorbeeldzinnen niet, dus kunnen we de vergelijking slechts binnen twee groepen maken: postnominaal en adverbiaal.

In Hoeksema (2007:55) wordt vermeld dat 80% van de postnominale voorbeelden in negatieve contexten voorkomen, maar de periode is niet aangegeven. Omdat het postnominale gebruik amper in het moderne Nederlands voorkomt, is het mogelijk dat de 80% eigenlijk over de periode 1730 tot heden slaat. Daar zit wat onzekerheid in, vandaar het vraagteken in tabel 7. Bij adverbiaal gebruik kunnen we uit tabel 2 het percentage negatieve contexten tijdens de periode 1990 - 2002 afleiden.

Tabel 7. Aandeel voorbeelden die in negatieve contexten voorkomen; contrastief Nederlands-Afrikaans

	Postnominaal	Adverbiaal
Nederlands	80% (?)	93%
Afrikaans	74%	74%

Op de tweede vraag is er ook een antwoord. We zien voornamelijk adverbiale contexten, maar de pre- en postnominale voorbeelden komen ook voor (zie tabel 5 en 6). De meest gebruikte modificeerder bij adverbiaal gebruik, bij uitstek, is *nie*, in tegenstelling tot het Nederlands waar *geen* de meest gebruikte is.

5.2 Verder onderzoek

Er zijn een aantal manieren om meer onderzoek over *hoegenaamd* te kunnen uitvoeren.

- Diachroon onderzoek in het Afrikaans.

Met corpusdata van eerdere jaargangen van de kranten zou men hetzelfde soort onderzoek kunnen verrichten om te zien hoe het gebruik veranderd is. Het Afrikaans is een vrij jonge taal:

het werd gestandaardiseerd pas in de late negentiende eeuw en pas in 1925 erkend als een van de officiële talen van Zuid-Afrika (daarvoor waren het Engels en het Nederlands de officiële talen). Een diachroon onderzoek wordt dus in zekere mate een 'kleinere' taak dan een dergelijk onderzoek in het Nederlands, doordat men Afrikaans materiaal voor een minder aantal jaren moet verzamelen en bewerken.

Niet alleen de verschillen binnen het Afrikaans zijn interessant, maar ook contrastief en historisch onderzoek voor het Nederlands: is *hoegenaamd* frequenter in het Afrikaans vanaf het vroege begin? Ziet men ook dezelfde verschillen (die getoond werden in deze scriptie) in het aandeel negatieve contexten tussen de twee talen als men kijkt naar ouder corpusmateriaal? Is het mogelijk om een voorbeeld van *geen of hoegenaamd geen* van eerder dan 1932 te vinden in enige Zuid-Afrikaanse bron (dat zou zorgen voor een preciezere datering van de betekenisverschuiving van *hoegenaamd* van versterker tot approximator)?

- Corpusdata uit andere bronnen dan slechts kranten.

Hoewel men in zekere mate mag verwachten dat de krantentaal de algemene schrijftaal zou weerspiegelen, is het mogelijk dat een uitgebreider corpusonderzoek (waarin men ook materiaal uit andere bronnen dan kranten in het onderzoek betreft, zoals literaire teksten, notariële materialen, enzovoort) de resultaten zou veranderen. Kranten hebben ook redacteurs, die de resultaten zouden kunnen beïnvloeden. Oosterhof en Coussé (2007:12) vermelden het volgende citaat uit een artikel over corpusonderzoek door Verkuyl:

We weten dat kranten er zo hun eigen schrijfdictatoren op na houden. Die van De Volkskrant gaat in zijn taalpedanterie het verst, maar ik ken ook een chef bij een van de redacties bij NRC die absoluut niet houdt van *Een aantal V+en*, dus als het even kan wordt een tekst waarin dat wel staat, aangepast aan die nogal particuliere regel.

Ik weet natuurlijk niet met enige zekerheid of er ergens bij een Zuid-Afrikaanse krant een *schrijfdictator* is die bijvoorbeeld een afkeer voor het woord *hoegenaamd* heeft (of en afkeur voor een bepaalde constructie die *hoegenaamd* bevat), wat de resultaten zou beïnvloeden, maar het kan natuurlijk niet helemaal uitgesloten worden.

In Hoeksema (2002:5) wordt vermeld dat het postnominale gebruik van *hoegenaamd* in het Nederlands grotendeels beperkt is tot juridische teksten. Dit geldt niet voor het hedendaagse Afrikaans (zie tabel 5), maar misschien is er een verschil tussen Afrikaanse juridische teksten en andere tekstsoorten?

- Verschillen tussen negatief-polaire uitdrukkingen in de beide talen.

Dit is meer algemeen en niet beperkt tot *hoegenaamd*, maar zoals wordt vermeld in Hoeksema (1998) is het mogelijk om nieuwe negatief-polaire uitdrukkingen te ontdekken (of te testen of een bepaalde uitdrukking negatief-polair is) door corpusonderzoek. Het zou interessant zijn om te zien of er uitdrukkingen zijn die negatief-polair zijn in het Nederlands maar niet in het Afrikaans, of andersom. De kandidaten voor de test zou bijvoorbeeld kunnen komen uit een lijst van uitdrukkingen in het Nederlands die behoorlijk laat een negatief-polair karakter hebben aangenomen.

6 Referenties

Borsley, R.D. & R. Ingham (2002): *Grow your own linguistics? On some applied linguists*, *Lingua* 112, 1-6.

Hagee, John (2006): *Die sewe geheime van sukses: ontsluit jou volle potensiaal*, Struik Christelike Boeke.

Hoeksema, Jack (1998): *Corpus study of negative polarity items*, IV-V *Jornades de corpus linguistics 1996-1997*, IULA, Universitat Pompeu Fabra, Barcelona, 67-68.

Hoeksema, Jack (2002): *Hoegenaamd: van 1730 tot 2002. Eigenschappen en ontwikkelingsgang van een bijzondere negatief-polaire uitdrukking*, *Tabu: Bulletin voor Taalwetenschap* 32, no. 1/2, 16-39.

Hoeksema, Jack (2004): *Nogmaals hoegenaamd*, *Tabu: Bulletin voor Taalwetenschap* 33 (2003-2004), no. 1/2, 51-54.

Hoeksema, Jack (2007): *De negatief-polaire uitdrukkingen van het Nederlands*. Ongepubliceerd manuscript, Rijksuniversiteit Groningen.

Odendal, F.F. (2000): *Kernwoordeboek*, Perskor Uitgewers.

Oosterhof, Albert & Evie Coussé (2007): *Corpusgebaseerd semantisch onderzoek: troeven en beperkingen van het CGN*, *Nederlandse taalkunde* 12 (2007) (Themanummer: Corpus Gesproken Nederlands), 216-235.

Ponelis, F.A. (1961): *Afrikaanse Sintaksis*, J.L. van Schaik Bpk, Pretoria.

Schoonees, P.C. (1961): *Woordeboek van die Afrikaanse taal*, Die Staatsdrukker, Pretoria.

Zwarts, Frans (1981): *Negatief polaire uitdrukkingen I*, *GLOT* 4 1981, p. 35-132.

6.1 Internetbronne

Geraadpleegd in mei 2010.

Kletskerk 1

Titel: *Wat op die aarde glo Moslems nou eintlik regtig?*

Adres:

<http://www.kletskerk.co.za/viewtopic.php?f=1&t=11016&sid=6d50ba0c092d52121628ed294e804695&start=105>

Kletskerk 2

Titel: *100+ Skokkende feite oor ateïste*

Adres:

<http://www.kletskerk.co.za/viewtopic.phpf=1&t=4739&start=120&sid=7dde21dc3956be43d87fd1382db67a59&view=print>

Outdoorpages

Titel: *Bewaring van visspesies (deel 3)*

Adres:

<http://www.outdoorpages.co.za/Fishing/Freshwater/Articles.asp?ID=55>